

Moshe the Egyptian Jew Cultural and Religious Identities of a Great Leader

1. ויקרא רבה (וילנא) פרשה לב

רב הונא אמר בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים:

1. שלא שנו את שמם

2. ואת לשונם

3. ולא אמרו לשון הרע

4. ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה

לא שנו את שמן ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין לא היו קורין ליהודה רופא ולא לראובן לוליאני ולא ליוסף לסטיס ולא לבנימין אלכסנדרי לא שנו את לשונם להלן כתיב (בראשית יד) ויבא הפליט ויגד לאברם העברי וכאן (שמות ג) ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו וכתוב (בראשית מה) כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש ולא אמרו לשון הרע שנאמר (שמות יא) דבר נא באזני העם אתה מוצא שהיה הדבר מופקד אצלן כל י"ב חדש ולא הלשין אחד על חברו ולא נמצא אחד מהם פרוץ בערוה תדע לך שהיה כן אחת היתה ופרסמה הכתוב שנא' (ויקרא כד) ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן, שלומית, דאמר ר' לוי דהות פטטא בשלמא שלם לך שלם לכוון בת דברי אמר ר' יצחק שהביאה דבר על בנה למטה דן גנאי לאמו גנאי לו גנאי למשפחתו גנאי לשבטו שיצא ממנו.

2. הגדה של פסח לריטב"א

וכן יש גורסין מסויימין שם כלומר **שהם ניכרים במלבושיהם** ובענייניהם כגון ציצית בבגדיהם וכיוצא בו, ודייקי לה מדכתיב ויהי שם לגוי גדול, כי כיון שיש להם כמה דורות שהיו שם ומשועבדים להם, אפילו רבו מאד היאך יהיו שם לגוי אלא ודאי לפי שהיו מצויינין שם או מסויימין בטכסיסיהם וכל רואיהם יכירום כי הם זרע אברהם אבינו.

3. שמות פרק ב פסוק יט

ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד הרעים וגם דלה דלה לנו וישק את הצאן:

4. שמות פרק ב פסוק י

ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתו:

5. העמק דבר שמות פרק ב

ותקרא שמו משה. ראיתי בשם הרב ר' שמואל נ"י במדינת בעהיים, דבלשון מצרי תיבה זו כצורתה משמעו ילד, וילד המלך נקרא במדינה הילד, באשר הוא ולד יולד למדינה, והוא ביאור נכון, ופירשה הטעם שהוא ילד שלה.

6. שמות פרק ד פסוק י

ויאמר משה אל יקוק בי אדני לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי:

7. שו"ת אגרות משה חלק או"ח ד סימן סו

אם לשנות שם לעז לשם בלה"ק =בלשון הקודש= שקורא לבתו ע"ש אמו בע"ה י"ג כסלו תש"מ לאברך אחד.

הנה בדבר שמות של לעז שכתבתי שאף שהוא דבר מגונה אינו איסור שלכן חזינן שכמה שמות של לעז מכל מדינה ומדינה נעשו במשך הזמן דגלות הארוך שנתחלפו המדינות, שאף שמסתמא צווחו מתחלה נשתקעו השמות בין ישראל עד שנקראו כבר לשמות ישראל ובשמות נשים הם ביותר אצלנו שאנו מבני אשכנז הם משמות אשכנז ומגולי ספרד הרבה שמות משל ספרד וגם גאוני עולם מגדולי הראשונים כבעל המ"מ ששמו היה רבינו ווידאל וכמה גאונים כדמשכחינן בתשובות ראשונים וגם שם מיימון אביו של הרמב"ם כנראה שהוא שם לעז, שלכן ח"ו לנו לומר שלא עשו כהוגן דאחרי שכבר

נתרגלו ישראל באלו השמות אין בזה שייכות לטעם הגנאי ואין לשנות לקרא שם בנו או שם בתו על שמות הזקנים והזקנות שנקראו בשמות לעז שהוא ענין כבוד המשפחה אף שהם מדור הקודם שעכ"פ איכא עליו לכבדם וכ"ש כשיש עליו לקרא על שם הוריו ממש שחייב בכבודם וגם בדברי חז"ל במדרשים איתא שקורין עכשיו הבנים והבנות ע"ש דורות הקודמים צריך לקרא כפי השם שנקראו אף שהוא שם לעז בלא שינוי. ולכן כשתלד אשתך תחי' בשעה טוב /טובה/ ומוצלחת והולד תהיה בת תקרא אותה על שם אמך ע"ה. אבל מכיון שאמך ע"ה מתה צעירה בימים וגם שלא כדרך סתם מתים יהיה כדאי לקרא משמות אמך רק שם גיטל, כי שם דריזל בהוספת הדלת לא ידוע לי איזו שם הוא ובלא שום מובן, ולהוסיף עוד שם משמות הצדקניות שבקראי שלדעתי היה טוב אם אפשר בשם חנה ותקרא גיטל חנה, וגם יש לקרא גם חנה גיטל, ואין קפידא בזה.

... והנה בעצם הא מצינו הרבה שמות של אמוראים שנקראו בשם דארמית כגון ר' פפא ור' זביד ומר זוטרא ומר קשישא ומר ינוקא ועוד הרבה ומהגאונים רובם נקראו בשם ארמית, אך אולי יש לומר דארמית שאני כדאיתא בירו' סוטה פ"ז ה"ב לא תהא לשון ארמי קלה בעיניך שהרי הוא נמצא בתורה ובנביאים ובכתובים, וגם עיקר הגמ' דבבלי וירושלמי הוא בארמית ותרגום אונקלוס הוא בארמית והקדיש הוא בארמית שלכן אולי גם השמות עדיפי, וגם הרבה שמות דארמית היו בעולי בבל ושמות אנשי כנה"ג – כנסת הגדולה – היו רובן דארמית ואף שאיתא במדרשות שלא היו שמותיהן נאים לא משמע שהוא בשביל שהיו ארמית וגם לא נאמר שם בלשון גנאי אלא לומר שם לענן המעשים שהיו טובים שזה מיפה את הכל.

והנה יש מקום לומר דזה ששיבחו חז"ל ויק"ר ל"ב בגלות מצרים שלא שינו את שמותן הוא לקודם מתן תורה שלא היה היכר גדול בשביל קיום המצות דבני נח ובפרט שחלק גדול מישראל עבדו ג"כ ע"ז ורובן לא מלו את בניהם עד סמוך להגאולה כשהיו צריכין לאכול הפסח שמל אותן יהושע ומשמע שהיה רוב גדול לבד שבט לוי שהם מלו את בניהם כדכתיב ובריתך ינצורו בברכת משה ואף שפרש"י על אלו שנולדו במדבר היה זה גם במצרים כמפורש במדרשות, שלכן בשביל האמונה שיגאלו ורצו שיהיו ניכרין שהם ישראל הנהיגו להקפיד שלא ישנו את שמם ולא ישנו את לשונם ומטעם זה שייך זה להגאולה משום שבשביל אמונת הגאולה הקפידו על זה, אבל אחר מתן תורה אין לנו חיוב מדינא וגם לא מעניני זהירות ומוסר אלא מה שנצטוונו התרי"ג מצות לדורות והמצות שנצטוו לשעה וכפי שנאמרו בתורה שבעל פה ולכן לא הקפידו ע"ז רבותינו דהא אף עניני זהירות ומוסר ומעלה נמי נאמרו מסיני עיין בריש פרקי אבות ברע"ב ולא היה זה בקבלה שכן איכא מעלה גם אלאחר מתן תורה אלא שבזכות זה נגאלו אבותינו שאפשר לפרש שהיה מעלה ודבר טוב רק אצלם כדלעיל ולא אחר מתן תורה. ואף שמסתבר כן מסתפינא לומר זה בלא ראיות גדולות. ידידו, משה פיינשטיין.

8. שו"ת אגרות משה חלק יו"ד א סימן פא

בדבר מלבושים שבמדינה זו אם יש חשש איסור מלבושי נכרים והבאים לכאן מפולין אם רשאיין ללבושן. י"ד מרחשון תשי"ג. מע"כ ידידי הרב המופלג מהר"ר בנימין צוקער שליט"א. בענין המלבושים שבמדינה זו שאין חלוק בין ישראלים לנכרים אם מחוייבין בני פולין שבאו לפה וגם הנולדים מהם בפה ללבוש אותן המלבושים שהיו נוהגין בפולין מצד האיסור דמלבושי נכרים ואף שהאב כבר שינה בבואו לפה היה זה באיסור שנשאר האיסור כדאיתא בח"ס חאו"ח ס"ס קנ"ט. והעולם כמעט כולם נוהגין היתר אף יראי ה' אם יש ממש בהיתרם.

הנה שיטת מהר"ק בשורש פ"ח שליכא שום דין שנצטרך ללבוש בגדים אחרים מהנכרים ורק אם לבישת הנכרים הוא פריצות ודרך גאווה והישראלים הנהיגו שלא ללבושם יש בזה האיסור. וכן אם הוא בלא שום טעם וצורך אלא לחוק הבל ושטות אסור שהלבישה בזה מראה שהוא רק להדמות אליהם דאלי"כ למה יעשה כדברים התמוהין האלה ובזה משמע שאסור אף שלא הנהיגו עדין ישראל כלום. ופסק כן הרמ"א בסי' קע"ח אר הרמ"א נקט בטעם איסור ענין השני כשלבישתן הוא בלא טעם וצורך טעם אחר דאיכא למיחש שיש בו משום דרכי האמורי ויש בו שמץ עכו"ם והוא מהר"ן ע"ז דף י"א שכתב שלא אסרה תורה אלא חוקות של עכו"ם ודברים של הבל ובטלה וכולן יש בהן צורך עכו"ם עיי"ש. ואפשר שפליגי בדבר שאין שייך כלל חשש שמץ עכו"ם ונחוש, שלמהר"ק יהיה אסור ולהר"ן ופסק הרמ"א יהיה מותר.

ועוד חידש מהר"ק קולא שאף באלו שהוא בלא טעם וצורך אלא לחוק הבל ושטות אינם אסורין אלא כשהוא עושה כדי לדמות אליהם ולא לתועלת ידועה והוכיח זה מתוספתא שתניא האומר אל תפסוק בינינו פן תפסק אהבתנו יש בו משום דרכי האמורי ואם מפני הכבוד מותר הרי לך דכל שהוא משום תועלת וכבוד מותר אע"ג דהרגילו בו אמוריים משום חוקם ומטעם זה התיר הקפ"א לרופאים אף אם היה באופן האסור בלא זה כגון אם היו לובשין משום חוקם או בגד שיש בו נדנד פריצת צניעות וענוה

דמ"מ כיון שהוא לובש לתועלת מותר. (ובזה אפשר שיש להצריך שיהא ניכר שעושה רק לתועלת ולא מחמת שרוצה להתדמות לעכו"ם כדהבאת ממהר"מ שיק. ואין מובן לשון שיהא מוכרח מתוך מעשיו שהבאת ממהר"מ שיק שזה א"א להכיר מתוך הלבישה אלא הכוונה נראה שידוע לכל שיש בהלבישה תועלת וממילא הוא כאנן סהדי שבשביל התועלת הוא לובש ולא מצד התדמות לעכו"ם). זהו גם כוונת הרמ"א כיון שהביא זה ממהר"ק ובמהר"ק מפורש כן. וא"כ פשוט שאין שום שמץ איסור בסתם בגדים שלובשין במדינה זו אף שגם הנכרים לובשין בגדים אלו מדין מלבושי נכרים דאין בהם חשש שמץ עכו"ם ונחוש וגם לא דבר תמוה אלא לנוי וכדומה.

וגם בלי"ז אין שייך איסור מלבושי נכרים דהא כמעט כל בני ישראל לובשין מלבושין אלו וא"כ מי אומר שהם מלבושי נכרים והישראלים לובשין בכאן במלבושיהם ומדוע לא נאמר שמתחלה הם גם מלבושי ישראל דלא נקבע כלל מתחלה להנכרים ואח"כ גם להישראלים דמתחלה הא נעשו גם לישראלים. ולכן אף להגר"א בבאוריו סוף סק"ז שפליג על הר"ן ומהר"ק והרמ"א וסובר דבכל מלבוש המיוחד לנכרים אסור ג"כ הא מתיר בגדים שהיינו לובשין בלא"ה פי' לא בשביל שהנכרים לובשין באלו אף שקדמו הנכרים ללובשן וכ"ש באלו הבגדים במדינה זו דלא קדמו הנכרים כלל דמתחלה הם גם לישראלים כמו לנכרים שליכא איסור.

וא"כ אף אלו שבאו מפולין לכאן רשאין להתלבש בבגדים שלובשין בכאן דכיון שאין איסור כלל וגם הא לא נחשבו מלבושי נכרים כלל הרי הוא כמשנה מבגדי יהודים שבמקום אחד לבגדי יהודים שבמקום אחר שאין שייך בזה שום חשש איסור